

Čimbenici učiteljskog sagorijevanja na poslu

UDK: 159.942/371.21
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 15.1.2010.

Prof. dr. sc. Vlatka Domović¹
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
vlatka.domovic@ufzg.hr

Jasna Martinko²
Agencija za obrazovanje odraslih
jasna.martinko@aoo.hr

Lana Jurčec³
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
lana.jurcec@ufzg.hr

¹ Vlatka Domović je pedagoginja, izvanredna profesorica, dopredsjednica Akademije odgojnih znanosti Hrvatske, predsjednica Znanstvenog kolegija Centra za istraživanje i razvoj obrazovanja, članica upravnog odbora međunarodne asocijacije Comparative Education Society in Europe. Voditeljica je projekta Izrada nacionalnog standarda profesionalnih kompetencija nastavnika. Objavljuje radove iz područja obrazovanja učitelja i nastavnika, učinkovitosti škole, školske klime i komparativne pedagogije.

² Jasna Martinko je viša stručna savjetnica u Odsjeku za stručno osposobljavanje i usavršavanje. Završila je studij razredne nastave s dodatnim predmetom likovna kultura, a potom i poslijediplomski stručni studij “Suvremena osnovna škola” (na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu) s magistarskim radom: Sindrom sagorijevanja na poslu osnovnoškolskih učitelja/ica.

³ Lana Jurčec je diplomirana psihologinja, asistentica na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Posebna područja njezina znanstvenog interesa su psihologija obrazovanja i pozitivna psihologija.

Sažetak

U radu se analiziraju rezultati istraživanja sagorijevanja na poslu osnovnoškolskih učitelja/ica. Analiza se temelji na rezultatima empirijskog istraživanja na uzorku od 229 učitelj/ica iz 19 osnovnih škola s područja 17 županija u Republici Hrvatskoj. Istraživanjem se nastojalo utvrditi kako hrvatski osnovnoškolski učitelji/ce procjenjuju stupanj profesionalnog sagorijevanja s obzirom na demografske čimbenike, procjenu samopoštovanja i mjesto rada unutar škole (razredna/predmetna nastava). U istraživanju je korištena Skala profesionalnog sagorijevanja (MBI-NL-ES, Schaufeli, Daamen, i Van Mierlo, 1994.) te Skala procjene samopoštovanja (SES, Rosenberg, 1965.), a prikupljeni su i podaci o demografskim karakteristikama ispitanika. Analizirani rezultati pokazuju da su osobne karakteristike pojedinca (biografske značajke) i njegova procjena samopoštovanja povezane sa sva tri aspekta profesionalnog sagorijevanja: emocionalnom iscrpljenošću, depersonalizacijom i osobnim postignućem.

Ključne riječi: sagorijevanje na poslu, osnovnoškolski učitelji/ce, samopoštovanje, emocionalna iscrpljenost, depersonalizacija, osobno postignuće

1. Sindrom sagorijevanja na poslu

1.1. Koncept i definicije sindroma sagorijevanja na poslu

Profesionalno sagorijevanje na poslu (engl. *burnout*) fenomen je koji se počeo istraživati 70-tih godina prošlog stoljeća, kada su klinički psiholozi počeli objavljivati prve radove i istraživanja o posljedicama dugotrajnog profesionalnog stresa. Psiholog Freudenberg (1974.) je među prvima definirao taj sindrom tumačeći ga kao sagorijevanje energije pod utjecajem permanentnog stresa u području profesionalnog života, odnosno osjećaj neuspjeha i istrošenosti.

Sagorijevanje na poslu razumije se kao reakcija na kronične i dugotrajne izvore stresa u radu. To je stanje iscrpljenosti u kojem pojedinac ne može učinkovito funkcionirati (Škrinjar, 1996.), a nastaje kao posljedica dugotrajne izloženosti profesionalnom stresu (Ajduković i Ajduković, 1996.). Slične definicije daju i drugi autori (Friedman i Farber, 1992.; Schaufeli i Enzmann, 1998.; Cooper, Dewe i O'Driscoll, 2001.; Maslach, Schaufeli i Leiter, 2001.) koji sindrom sagorijevanja na poslu tumače kao stanje psihičke, fizičke ili psihofizičke iscrpljenosti uzrokovane pretjeranim i prolongiranim stresom na radnom mjestu.

Sagorijevanje je naglašeno u zanimanjima koja su vezana uz rad s ljudima, a za posljedicu ima razvoj negativnih, dehumaniziranih stavova prema sebi, obitelji, po-

slu i životu općenito. Brajša (2007.) ga definira kao proces tjelesnog, emocionalnog i duhovnog izgorijevanja unutar emocionalno opterećujućih, bliskih dugih odnosa u egzistencijalno važnim ljudskim sistemima kao što su brak, obitelj, poduzeće i dr.

Izloženost dugotrajnom stresu na poslu može rezultirati brojnim promjenama pojedinca. Prvi znak sagorijevanja na poslu je kroničan umor, a slijede ga različite emocionalne promjene, problemi na kognitivnom planu, promjene u ponašanju te razni tjelesni simptomi.

Maslach (1982.), koja se ubraja u najpoznatije istraživače sagorijevanja na poslu, definira ga kao sindrom emocionalne iscrpljenosti, depersonalizacije i smanjenog osobnog i profesionalnog ispunjenja kod djelatnika koji rade s ljudima. Emocionalna iscrpljenost se odnosi na osjećaj emocionalne „rastegnutosti“ i iscrpljenosti zbog rada s ljudima. Depersonalizacija podrazumijeva bezosjećajan i ravnodušan odnos prema klijentima, a smanjeno osobno postignuće se odnosi na opadanje osjećaja kompetencije i uspjeha u radu s ljudima. Moguće simptome sagorijevanja na poslu prema ovim kategorijama moguće je opisati na sljedeći način (Maslach, 1982., Maslach, Schaufeli i Leiter, 2001.) :

- Emocionalna iscrpljenost često ima tjelesne ekvivalente u obliku lakog zamaranja, glavobolje, bolova, nesаницe i poremećenog apetita. Kod emocionalno iscrpljene osobe prevladava osjećaj da su emocionalne rezerve iscrpljene, javlja se pomanjkanje interesa u komunikaciji s drugim osobama te osjećaj frustracije.
- Depersonalizacija se manifestira kroz bezosjećajne i ravnodušne oblike reagiranja prema osobama koji su primaoci pomoći, a posljedica joj je dehumanizirani pristup. Ljude se počinje tretirati kao objekte, a ne kao individue. Dolazi do razvijanja negativnog i ciničnog stava prema suradnicima i samom radu te gubitku osjećaja osobnog identiteta.
- Smanjivanje osobnog angažmana i profesionalnog postignuća vidljivo je kroz smanjivanje ili gubitak motivacije i interesa za posao, razmišljanje o neefikasnosti i preopterećenosti na poslu do potpunog odustajanja od posla. Smanjene profesionalne kompetencije odražavaju se kroz pad samopoštovanja, distanciranje, smanjena postignuća i pad opće produktivnosti.

1.2. Sindrom sagorijevanja i učiteljska profesija

Pojedinci koji svoj profesionalni rad usmjeravaju na pomaganje i podršku drugim ljudima, pripadaju u skupinu „pomagača“ ili „pomažućih profesija“, koje su stresogene zbog neposredne komunikacije i uživanja u emocionalna stanja i patnje drugih osoba (Ajduković i Ajduković, 1994.) Isti autori (1996.) navode da rezultati istraživanja među „pomagačima“ upućuju na često iskazivanje znakova profesionalnog

sagorijevanja, poput emocionalne i tjelesne iscrpljenosti, gubitka osjećaja vlastite vrijednosti, smanjenja osobnih postignuća, depersonalizacije, osjećaja bespomoćnosti, razdražljivosti i sniženog praga tolerancije na frustraciju.

Učiteljska profesija pripada u „pomažuće“ profesije kojima je glavna sastavnica rad s učenicima i briga za njihovu dobrobit (Čudina Obradović, 1993.). Rad s djecom, roditeljima i školskom okolinom stalni je “živi kontakt” za koji su ponekad važnije različite socijalne vještine, nego pedagoške sposobnosti prenošenja znanja, učenja i ponašanja – za koje su nastavnici uglavnom pripremani (Previšić, 2003.). Multi-dimenzionalni karakter učiteljskog zvanja (Mušanović, 2007.) obuhvaća mnoštvo različitih zadataka koji nisu samo instrumentalne (kognitivne, metodološke, lingvističke i tehnološke vještine) i sistemske (planiranje, poduzetništvo, vodstvo, kreativnost i prilagodljivost) kompetencije, već se svakodnevno isprepliću i prožimaju s individualnim kompetencijama.

Kao i kod drugih pomažućih profesija sindrom sagorijevanja na poslu čest je u učiteljskoj profesiji. On se može javiti neovisno o duljini radnog iskustva, položaja i statusa učitelja.

Proces sagorijevanja može započeti već u fazi inicijalnog obrazovanja i uvođenja pripravnika u rad (Chan, 2003.). Nadalje, rezultati istraživanja koje je proveo Chan pokazuju da postoji značajna korelacija između učinkovitosti učitelja i faktora sagorijevanja. Kako se povećava razina učinkovitosti i kompetencija, smanjuje se stupanj sagorijevanja.

Istražujući raznovrsnost uzroka učiteljskog sagorijevanja u tridesetak izraelskih škola, Tatar i Horenczyk (2003.) otkrivaju da stupanj inicijalnog obrazovanja učitelja i psihosocijalno ozračje škole doprinose pojavnosti i visini stupnja sagorijevanja. U istom istraživanju zaključeno je da je smanjenje osobnog angažmana i profesionalnog postignuća u korelaciji s godinama radnog iskustva i fazama učiteljske karijere.

Vrlo veliku ulogu u otkrivanju i pojavnosti učiteljskog sagorijevanja na poslu imaju organizacijski uvjeti. Među organizacijske stresore koji utječu na pojavu sindroma sagorijevanja, Dorman (2003.) ubraja: nedostatak vrednovanja učitelja, uskraćivanje pravovremenih i potrebnih informacija, povećanu birokratizaciju kao i smanjenu autonomiju učitelja. Uvjeti koji utječu na posao, a samim time i na spoznajni i emotivni napor učitelja, među ostalim su i preopterećenost poslom, vremensko ograničenje i pritisak, broj učenika u odjeljenjima i opća psihička kondicija učitelja (Schaufeli i Bakker, 2004.).

Studije koje ispituju učiteljsko sagorijevanje posebno ističu povezanost nekih demografskih obilježja ispitanika sa pojavom sindroma sagorijevanja (Maslach, Schaufeli, Leiter, 2001.). Pritom, valja istaknuti da nalazi istraživanja ne nude jednoznačne zaključke. Tako, na primjer, rezultati nekih istraživanja o utjecaju godina

radnog staža na pojavnost profesionalnog sagorijevanja pokazuju da mlađi ispitanici iskazuju veći stupanj iscrpljenosti nego njihove starije kolege (Farber, 1984., Chan, 2003., Dorman, 2003.). S druge strane, su dobiveni rezultati da su ispitanici s višim radnim iskustvom pod većim rizikom od sagorijevanja na poslu (Van Ginkel, 1987; prema Van Horn, 2002). Slično je i kod istraživanja odnosa spola i sagorijevanja na poslu. Iako za pripadnike oba spola postoji jednaka mogućnost za manifestaciju svih dimenzija sagorijevanja na poslu, neki nalazi pokazuju da je kod muškaraca javljanje sindroma češće nego kod žena (Anderson i Iwanicki, 1984., Schaufeli i Bakker, 2004.), dok drugi tvrde da postoje razlike među ženama i muškarcima s obzirom na različite dimenzije sagorijevanja na poslu: učitelji iskazuju višu razinu depersonalizacije od učiteljica, dok one, s druge strane, pokazuju veću emocionalnu iscrpljenost (Russell i sur., 1987; Greenglass i sur., 1990; prema Van Horn, 2002).

Predmet istraživanja u ovom području bio je i utjecaj značajki sredine u kojoj pojedinac radi na sagorijevanje na poslu. Rezultati istraživanja sugeriraju zaključak da učitelji koji rade u urbanim sredinama (većim gradovima) gdje je ritam života ubrzan, iskazuju veći stupanj sagorijevanja nego učitelji zaposleni u ruralnim područjima (Abel i Sewel, 1999., prema Dorman, 2003.).

Jedno od čestih pitanja u istraživanjima koja se bave sindromom sagorijevanja u učiteljskoj profesiji je i odnos stupnja obrazovanja i sagorijevanja. Turski istraživači Duatepe i Akkuş-Çikla (2004.), koji su proveli ispitivanje među stotinu učitelja primarnog obrazovanja s ciljem identifikacije povezanosti biografskih varijabli, pokazuju da učitelji koji imaju viši stupanj obrazovanja iskazuju i veći stupanj sagorijevanja. Takav je nalaz u suprotnosti s nalazima istraživanja koje su proveli Schwab i Iwanicki (1982.), koje pokazuje da nema razlike između učitelja s različitim stupnjem obrazovanja. S tim u vezi, mnogi autori ističu da visina stručne osposobljenosti, u smislu završenog stupnja obrazovanja ispitanika, nije izravno povezana sa stupnjem sagorijevanja na poslu, već sa procjenom samopoštovanja odnosno negativnom ili pozitivnom orijentacijom na samog sebe (Kyriacou, 2001.) Samopoštovanje je, kao unutarnja značajka pojedinca, važan prediktor u pojavljivanju sindroma sagorijevanja (Byrne, 1994.; Dorman, 2003.).

Iako je profesionalno sagorijevanje učitelja predmet velikog interesa istraživača više od trideset godina, moguće je zaključiti da nalazi različitih istraživanja nisu jednoznačni. Drugim riječima, ne postoji jedinstveni model glavnih determinanti učiteljskog sagorijevanja na poslu što sugerira potrebu za daljnjim istraživanjima, osobito s obzirom na različite socijalne kontekste u kojima učitelji rade.

Važnost istraživanja sindroma sagorijevanja u učiteljskoj profesiji ima i praktične implikacije. Naime, pravovremeno uočavanje sindroma sagorijevanja omogućit

će organiziranje podrške i pomoći učiteljima kako bi se ono smanjilo, a vratila se veća efikasnost i povećale kompetencije učitelja.

2. Ciljevi i metodologija istraživanja

2.1. Cilj i problemi istraživanja

Učitelji su zbog prirode svoje profesije, koja se manifestira kroz: rastući broj zahtjeva koji se pred njih postavljaju a koji rezultiraju potrebom za ovladavanjem novim kompetencijama, izloženi velikoj količini stresa koja može dovesti do sindroma sagorijevanja. To upućuje na potrebu istraživanja sindroma sagorijevanja na poslu u učiteljskoj profesiji.

Ciljevi ovoga istraživanja bili su ispitati kako hrvatski osnovnoškolski učitelji procjenjuju stupanj vlastitog profesionalnog sagorijevanja s obzirom na demografske čimbenike, samopoštovanje i mjesto rada unutar škole (razredna/predmetna nastava). U tom kontekstu ispitivane su:

1. razlike u profesionalnom sagorijevanju učitelja s obzirom na spol, godine radnog iskustva, razrednu ili predmetnu organizaciju nastave, tip naselja u kojemu rade;
2. povezanost dimenzija profesionalnog sagorijevanja sa samopoštovanjem i navedenim demografskim varijablama.

2.2. Uzorak i postupak istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 229 učitelja/ica, od toga 30,7% učitelja i 69,3% učiteljica iz 19 osnovnih škola s područja 17 hrvatskih županija. Ispitivanjem je obuhvaćeno 107 učitelja/ica razredne nastave i 121 učitelj/ica predmetne nastave. Od ukupnog broja ispitivanih učitelja je 3,1% pripravnika, 9,2% radi na određeno, a 87,8% na neodređeno vrijeme. Prema dobi, uzorkom je obuhvaćeno 3,1% učitelja/ica u dobi do 25 godina, 33,3% od 26 do 36 godina, 31,6% od 37 do 45 godina, 21,9% od 46 do 55 godina, te 10,1% u dobi većoj od 56 godina. S obzirom na duljinu radnog staža ispitano je 32,8% učitelja/ica s 1 do 7 godina, 29,7% s 8 do 18 godina, te 37,6% sa stažom od 19 do 45 godina. Većina ispitanika ima postignutu visoku stručnu spremu (60,7%), oko 38% višu stručnu spremu, 0,9% srednju stručnu spremu, a svega 0,4% završeni magisterij. Prema tipu mjesta u kojem ispitani učitelji/ice rade, 37,6% rade u urbanoj sredini (gradu), 20,5% u suburbanjoj sredini (naselju), te 41,9% u ruralnoj sredini (selu).

Istraživanje je provedeno u osnovnim školama tijekom školske godine 2007./08. Prije samog provođenja istraživanja, ravnatelji škola su zamoljeni za dopuštenje da se u njihovoj školi provede istraživanje. Dio upitnika distribuiran je u neposrednom kontaktu s učiteljima, a dio je poslan poštom na adrese škola čiji su ravnatelji/ce prethodno kontaktirani. Upitnici su sadržavali objašnjenja o svrsi ispitivanja i upute, a također je naglašena anonimnost ispitanika.

2.3. Mjerni instrumenti

2.3.1. *Skala profesionalnog sagorijevanja*

Za procjenu sindroma sagorijevanja korištena je **Skala profesionalnog sagorijevanja** (MBI-NL-ES, Schaufeli, Daamen i Van Mierlo, 1994., razvijena prema MBI – ES, Maslach i Jackson, 1986.). Ova skala se primjenjuje u mnogim zemljama širom svijeta, a za upotrebu u ovom istraživanju je prevedena na hrvatski jezik. Skala profesionalnog sagorijevanja sastoji se od tri supskale, koje mjere tri dimenzije sagorijevanja na poslu - emocionalnu iscrpljenost, depersonalizaciju i osobno postignuće. Emocionalna iscrpljenost odnosi se na nepostojanje emocionalnih zaliha. Ogleda se u jakom osjećaju umora i naglašenom gubitku emocionalne energije. Kada takvi osjećaji postanu kronični i prolongirani, učitelj više nije sposoban posvetiti se učeniku kao što je to prije mogao. Depersonalizacija ukazuje na razvoj negativnih stavova (ili cinizam) prema osobama koji su primaoci pomoći. Predstavlja unutarnji, interpersonalni kontekst sindroma sagorijevanja i pokazuje negativno obojen odnos ili ponašanje prema učenicima, kolegama, roditeljima i nadređenima. Niski doživljaj osobnog postignuća ukazuje na opadanje osjećaja kompetentnosti i uspješnosti u radu, a vidljiv je kroz negativno izražavanje samovrednovanja, što može dovesti do gubitka samopoštovanja i depresije kao i pada ukupnog učinka poučavanja.

Ukupan broj čestica u skali je 22. Svaka čestica prezentirana je u obliku tvrdnje koju su ispitanici procjenjivali na ljestvici od sedam stupnjeva intenziteta: nikad = 0; rijetko (nekoliko puta godišnje ili manje) = 1; ponekad (nekoliko puta mjesečno ili manje) = 2; redovito (nekoliko puta mjesečno) = 3; često (jednom tjedno) = 4; vrlo često (nekoliko puta tjedno) = 5; uvijek (svaki dan) = 6.

Budući je ova skala prevedena i prvi put primijenjena u hrvatskom kontekstu bilo je potrebno utvrditi njene osnovne metrijske karakteristike (Tablica 1.). Pouzdanost pojedinih supskala izražena Cronbachovim alfa koeficijentima pokazala je da sve tri skale zadovoljavaju Nunnallyov i Bernsteinov kriterij unutarnje konzistencije od 0,70. Dobiveni koeficijenti unutarnje konzistencije su 0,88 za dimenziju Emocionalna iscrpljenost, 0,82 za dimenziju Depersonalizacija i 0,77 za dimenziju Osobno

postignuće. Dobiveni faktori zajedno objašnjavaju 52% ukupne varijance profesionalnog sagorijevanja.

Dobivena faktorska struktura čestica odgovara onoj Schaufeli i suradnika (1994), osim za tvrdnju 06. *Cijeli dan raditi s ljudima, prava mi je muka* koja ima značajna faktorska opterećenja i na skali Depersonalizacije i na skali Emocionalne iscrpljenosti. Kako prema MBI-NL-ES-u navedena čestica pripada faktoru Emocionalne iscrpljenosti, u izračunavanju koeficijenta pouzdanosti i daljnjim analizama zadržana je unutar tog faktora.

Prema teorijskim očekivanjima, Depersonalizacija i Emocionalna iscrpljenost su kao dimenzije odvojeni, ali i povezani aspekti sagorijevanja (Maslach, Jackson i Leiter., 1997.). Sukladno tome, iz dobivene faktorske strukture vidljivo je da neke čestice jednog faktora imaju niža faktorska opterećenja i na drugom faktoru, a iz korelacijske matrice da su faktori značajno povezani (Tablica 2.). Čestice Osobnog postignuća, u skladu s dosadašnjim nalazima o nezavisnosti navedenog faktora (Maslach, Jackson i Leiter., 1996.), nemaju značajna opterećenja na drugim faktorima,

Tablica 1. Faktorska struktura Skale profesionalnog sagorijevanja za učitelje (MBI-ES): faktorska opterećenja i Cronbachov alfa koeficijent pouzdanosti

	EI	DEP	OP	<i>a</i>
Faktor 1: Emocionalna iscrpljenost (EI)				0,8832
01. Osjećam se emocionalno ispijen/a na poslu	0,772			
02. Na kraju dana osjećam se iskorišteno	0,753			
08. Osjećam da sam pregorio/la od posla	0,741			
18. Osjećam kao da sam na izmaku snaga	0,719			
03. Kad se ujutro moram ustati da se suočim s još jednim danom, osjećam se umorno	0,659	0,435		
12. Moj me posao frustrira	0,585	0,471		
13. Mislim da u svom poslu previše radim	0,545			
06. Cijeli dan raditi s ljudima, prava mi je muka*	0,463	0,581		
Faktor 2: Depersonalizacija (DEP)				0,8173
10. Otkad sam na ovom poslu, postao/la sam beščutan/na prema ljudima		0,803		
11. Brinem se da zbog ovog posla postajem sve tvrdi/đa, hladniji/ja		0,726		
14. U stvari me ne zanima što se događa mojim učenicima		0,676		
22. Trudim se držati podalje od osobnih problema svojih učenika		0,603		

	EI	DEP	OP	<i>a</i>
05. Osjećam da se ponekad prema učenicima odnosim kao prema predmetima		0,598		
21. Na poslu me ljudi opterećuju problemima s kojima ne želim da me opterećuju		0,560		
20. Osjećam da me neki moji učenici krive za neke svoje probleme		0,472		
Faktor 3: Osobno postignuće (OP)				0,7696
17. U ovom sam poslu postigao/la mnogo vrijednih stvari			0,788	
09. Osjećam da svojim radom pozitivno utječem na živote drugih ljudi			0,731	
07. Efikasno rješavam probleme svojih učenika			0,662	
16. Nakon rada sa svojim učenicima, osjećam se ushićeno			0,659	
15. Lako mogu napraviti sa svojim učenicima opuštenu atmosferu			0,653	
04. Lako mogu shvatiti kako se osjećaju moji učenici u vezi s nekim stvarima			0,519	
19. Mirno se nosim s emocionalnim problemima	-0,439		0,461	

** u tablici su prikazana samo ona faktorska opterećenja koja su viša od 0,400

Tablica 2. Korelacijska matrica faktora

	Emocionalna iscrpljenost	Depersonalizacija	Osobno postignuće
Emocionalna iscrpljenost	1		
Depersonalizacija	0,66**	1	
Osobno postignuće	-0,17**	-0,24**	1

** značajnost korelacije $p < 0,01$

osim za tvrdnju 19 (*Mirno se nosim s emocionalnim problemima*), koja ima negativno opterećenje na faktoru Emocionalne iscrpljenosti (Tablica 1.). Osobno postignuće je značajno negativno, ali nisko povezano s Emocionalnom iscrpljenosti i Depersonalizacijom (Tablica 2.). Dakle, Osobno postignuće ne može se tretirati kao suprotnost Emocionalnoj iscrpljenosti i Depersonalizaciji.

2.3.2. Skala procjene samopoštovanja

Skala procjene samopoštovanja (SES, Rosenberg, 1965.) je vjerojatno jedan od najčešće korištenih instrumenata za mjerenje razine samopoštovanja. Skala se sastoji od deset tvrdnji, od kojih je pet formulirano u pozitivnom, a pet u negativnom smjeru. Ispitanici su procjenjivali tvrdnje na skali od četiri stupnja intenziteta:

u potpunosti se slažem (0); slažem se (1); ne slažem se (2); uopće se ne slažem (3). Indeks globalnog samopoštovanja je izražen ukupnim rezultatom svih tvrdnji, nakon obrnutog bodovanja pozitivnih tvrdnji na način da niži rezultat odražava niže samopoštovanje. Dakle, raspon indeksa globalnog samopoštovanja je od 0 do 30, s time da veći rezultat ukazuje na više samopoštovanje.

Skala je tretirana kao mjera globalnog samopoštovanja i kao takva unidimenzionalna struktura objašnjava 39% varijance. Cronbachov alfa koeficijent pouzdanosti za skalu samopoštovanja na ovom uzorku pokazuje zadovoljavajuću unutarnju konzistenciju ($\alpha=0,80$).

U ovom istraživanju se pokazalo da učitelji/ce imaju relativno visoku razinu samopoštovanja.

U Tablici 3 prikazane su metrijske karakteristike i deskriptivna statistika za korištene instrumente: Skala samopoštovanja i Skalu sagorijevanja na poslu.

Tablica 3. Osnovni deskriptivni rezultati i pokazatelji za korištene instrumente (N=229)

Instrument	Dimenzija	Broj čestica	M	SD	Raspon
Skala profesionalnog sagorijevanja	Emocionalna iscrpljenost	8	17,81	9,18	0 - 48
	Depersonalizacija	7	8,43	6,47	0 - 42
	Osobno postignuće	7	26,96	6,21	0 - 42
Skala samopoštovanja	Samopoštovanje	10	24,39	3,59	0 - 30

3. Rezultati i rasprava

3.1. Opća procjena razine profesionalnog sagorijevanja učitelja/ica

Budući nisu dostupni normativni podaci za hrvatske učitelje, prema pokazateljima prosječne razine profesionalnog sagorijevanja moguće je reći da ispitane učitelji/ce u svom poslu doživljavaju nisku razinu depersonalizacije, umjerenu emocionalnu iscrpljenost te prosječan osjećaj osobnog postignuća (Tablica 3.).

Prema prosječnim rezultatima čestine doživljavanja profesionalnog sagorijevanja utvrđeno je da učitelji/ice u ovom istraživanju procjenjuju da na poslu: rijetko, svega nekoliko puta godišnje, doživljavaju depersonalizaciju (M=1,20; SD=0,92); pone-

kad, nekoliko puta mjesečno ili manje, osjećaju se emocionalno iscrpljeno ($M=2,23$; $SD=1,15$); te često, jednom tjedno, osjećaju osobno postignuće ($M=3,85$; $SD=0,89$).

3.2. Razlike u profesionalnom sagorijevanju učitelja s obzirom na spol, duljinu radnog iskustva, razrednu i predmetnu organizaciju nastave i obilježja radne sredine

Podaci prikazani u Tablici 4. pokazuju da učitelji ($N=69$) iskazuju višu razinu depersonalizacije na poslu od učiteljica ($N=156$), što je u skladu s rezultatima u nekim ranije provedenim istraživanjima (Maslach, Jackson, 1986.; Whitehead, Ryba, O'Driscoll, 2000.; Leithwood, Jantzi i Steinbach, 2001.). Muškarci se više distanciraju od svojih učenika iskazujući emocionalnu izolaciju i negativan stav prema poslu. Razlike u emocionalnoj iscrpljenosti i osobnom postignuću s obzirom na spol nisu se pokazale statistički značajnima.

Tablica 4. Značajnost razlika u profesionalnom sagorijevanju s obzirom na spol ispitanika

	spol	M	SD	t-test	p
Emocionalna iscrpljenost	muškarci	17,99	9,81	0,204	0,839
	žene	17,71	8,98		
Depersonalizacija	muškarci	10,38	7,53	3,152	0,002
	žene	7,51	5,68		
Osobno postignuće	muškarci	26,01	6,51	-1,504	0,134
	žene	27,37	6,08		

Tablica 5. Značajnost razlika u profesionalnom sagorijevanju s obzirom na godine radnog iskustva

	radno iskustvo u struci	N	M	SD	F	p
Emocionalna iscrpljenost	1 - 7 godina	74	15,47	8,77	4,132	0,017
	8 - 18 godina	68	18,18	9,26		
	19 - 45 godina	84	19,58	9,13		
Depersonalizacija	1 - 7 godina	75	8,67	6,66	0,945	0,39
	8 - 18 godina	68	7,54	6,19		
	19 - 45 godina	86	8,93	6,51		

Osobno postignuće	1 - 7 godina	75	26,48	6,48	1,116	0,329
	8 - 18 godina	68	27,90	6,85		
	19 - 45 godina	85	26,64	5,36		

Ispitujući razlike u profesionalnom sagorijevanju s obzirom na staž, rezultati su pokazali postojanje značajnih razlika u emocionalnoj iscrpljenosti učitelja/ice s najmanjim radnim iskustvom u odnosu na one s najviše godina radnog staža. Učitelji/ce s manjim iskustvom rada u školi izražavaju manju emocionalnu iscrpljenost u odnosu na svoje starije kolege/ice. Dobiveni rezultati u skladu su s rezultatima istraživanja provedenog na uzorku nizozemskih učitelja koji su pokazali veći rizik od sagorijevanja na poslu kod učitelja s više radnog iskustva (Van Ginkel, 1987., prema Van Horn, 2002.). Ovaj nalaz moguće je tumačiti kao proces postepene istrošenosti - što duže rade kao učitelji to su više emocionalno iscrpljeni.

Sljedeći problem odnosio se na utvrđivanje razlika u profesionalnom sagorijevanju učitelja s obzirom na rad u razrednoj i predmetnoj nastavi. Dobiveni podaci pokazuju da se učitelji/ce razredne i predmetne nastave ne razlikuju s obzirom na osjećaj emocionalne iscrpljenosti i depersonalizacije, ali se razlikuju u iskazivanju osjećaja osobnog postignuća (Tablica 6.). Naime, učitelji/ce predmetne nastave imaju manji osjećaj osobnog postignuća u radu s učenicima od učitelja/ica razredne nastave. Mogući razlog tomu je sama organizacija predmetne nastave, odnosno poučavanje većeg broja razreda što može onemogućiti učitelje predmetne nastave da u dovoljnoj mjeri upoznaju, podupiru i kontinuirano prate razvoj i postignuća učenika.

Tablica 6. Značajnost razlika u profesionalnom sagorijevanju s obzirom na organizaciju nastave učitelja/ica

	nastava	M	SD	t-test	p
Emocionalna iscrpljenost	razredna	17,08	9,05	-1,085	0,279
	predmetna	18,41	9,31		
Depersonalizacija	razredna	7,59	6,49	-1,832	0,068
	predmetna	9,16	6,41		
Osobno postignuće	razredna	29,13	6,11	5,139	0,000
	predmetna	25,11	5,69		

Na temelju nalaza ranije spomenutih istraživanja bilo je za očekivati da će učitelji koji rade u urbanoj sredini, gdje su radni uvjeti i ritam života zahtjevniji, doživljavati

veću razinu sagorijevanja na poslu. Suprotno tim očekivanjima, rezultati pokazuju da sredina radnog mjesta nema utjecaja na osjećaj emocionalne iscrpljenosti i depersonalizacije učitelja/ica. Međutim, učitelji/ce koji rade u većim ili manjim naseljima imaju značajno viši osjećaj osobnog postignuća u odnosu na učitelje/ice iz grada ili sela. Kako su niski rezultati na skali osobnog postignuća pokazatelj većeg stupnja sagorijevanja, možemo zaključiti da učitelji/ce iz grada i sela doživljavaju veću razinu profesionalnog sagorijevanja izraženu kao smanjeni osjećaj osobnog postignuća u odnosu na učitelj/ice iz većih i manjih naselja (Tablica 7.). Jedno od mogućih tumačenja ovog nalaza je da se ova razlika javlja uslijed česte potrebe rada u velikim razredima i prenapućenim gradskim školama, visokih očekivanja roditelja, disciplinskih problema, konkurencije unutar škole i među školama u velikim mjestima, odnosno ograničenih mogućnosti profesionalnog razvoja i djelovanja u ruralnim školama.

Tablica 7. Značajnost razlika u profesionalnom sagorijevanju s obzirom na sredinu u kojoj rade

	sredina	N	M	SD	F	p
Emocionalna iscrpljenost	grad	86	18,48	9,57	0,507	0,603
	naselje	47	18,00	10,48		
	selo	93	17,11	8,09		
Depersonalizacija	grad	86	8,69	6,54	1,865	0,157
	naselje	47	9,72	8,39		
	selo	96	7,57	5,13		
Osobno postignuće	grad	86	26,48	5,56	6,799	0,001
	naselje	47	29,83*	6,01		
	selo	95	25,98	6,49		

3.3. Ispitivanje povezanosti dimenzija profesionalnog sagorijevanja sa samopoštovanjem učitelja, organizacijom nastave i demografskim varijablama

Brojna istraživanja u svijetu pokazuju da je sagorijevanje na poslu učitelja povezano s nekim demografskim obilježjima ispitanika te kvalitetom njihova obrazovanja i osposobljenosti, kao i s globalnom vrijednosnom orijentacijom prema sebi, odnosno sa samopoštovanjem. Rezultati prikazani u Tablici 8. pokazuju da je spol negativno

koreliran s depersonalizacijom, odnosno da učitelji doživljavaju višu razinu depersonalizacije na poslu od učiteljica. Organizacija nastave je u negativnoj korelaciji s osjećajem osobnog postignuća što potvrđuje već dobivene rezultate da učitelji/ce razredne nastave imaju veći osjećaj postignuća od učitelja/ica predmetne nastave. S dimenzijom emocionalne iscrpljenosti povezan je staž, što govori da s porastom radnog iskustva ujedno raste i emocionalna iscrpljenost učitelja/ica. Nadalje, na temelju dobivenih podataka je moguće zaključiti da je samopoštovanje značajno povezano sa svim dimenzijama profesionalnog sagorijevanja. Učitelji/ce nižeg samopoštovanja ujedno imaju i višu razinu profesionalnog sagorijevanja: veći doživljaj emocionalne iscrpljenosti i depersonalizacije te manji osjećaj osobnog postignuća. No, budući da se radi o korelacijskom istraživanju, nije moguće utvrditi uzročno-posljedične veze između samopoštovanja i dimenzija profesionalnog sagorijevanja, odnosno je li razina samopoštovanja uzrok ili posljedica profesionalnog sagorijevanja.

Tablica 8. Korelacijska matrica dimenzija profesionalnog sagorijevanja kao kriterija i samopoštovanja i demografskih varijabli kao prediktora

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1. Emocionalna iscrplj.	1	,66**	-,17**	-,01	,07	-,07	,19**	-,06	-,26**
2. Depersonalizacija	,66**	1	-,24**	-,21**	,12	-,08	,02	,04	-,30**
3. Osobno postignuće	-,17**	-,24**	1	,10	-,32**	-,04	0,01	-,13	,41**
4. Spol	-,01	-,21**	,10	1	-,26**	,01	-,09	,00	,16*
5. Nastava	,07	,121	-,32**	-,26**	1	,10	-,11	,31**	-,15*
6. Mjesto	-,07	-,08	-,04	,01	,10	1	-,10	,10	-,11
7. Staž	,19**	,02	,01	-,09	-,11	-,10	1	-,54**	-,01
8. Str. sprema	-,06	,04	-,13	,00	,31**	,10	-,54**	1	,06
9. Samopoštovanje	-,26**	-,30**	,41**	,16*	-,15*	-,11	-,01	,06	1

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Kao što je već prije navedeno, neki autori ističu kako visina stručne osposobljenosti nije izravno povezana sa stupnjem sagorijevanja na poslu, već sa procjenom samopoštovanja (Kyriacou, 2001.). U ovom istraživanju nije utvrđena značajna korelacija između stručne sprema i samopoštovanja, odnosno na samopoštovanje učitelja/ica ne utječe činjenica imaju li višu ili visoku naobrazbu (Tablica 8.). Visina stručne

spreme se nije pokazala značajno povezanom s profesionalnim sagorijevanjem, dok je s druge strane samopoštovanje povezano sa svim dimenzijama sagorijevanja.

Kako bi testirali teorijsku pretpostavku da je samopoštovanje, kao unutarnja, psihološka značajka pojedinca, važan prediktor u pojavljivanju sindroma sagorijevanja (Byrne, 1994; Dorman, 2003.) provedena je hijerarhijska regresijska analiza za svaku od dimenzija profesionalnog sagorijevanja. Primijenjenim regresijskim postupcima kontroliran je utjecaj biografskih značajki učitelja/ica u cilju procjene samostalnog aditivnog udjela samopoštovanja učitelja/ica u objašnjenju pojedinih dimenzija profesionalnog sagorijevanja. Dakle, svaka od tri primijenjene regresijske analize provedena je u dva koraka: u prvom koraku uvršteni su biografski podaci o ispitanicima: spol, godine radnog iskustva u školi, visina stručne sprema, mjesto rada (lokacija škole) te organizacija nastave, odnosno rad u predmetnoj ili razrednoj nastavi, a u drugom samopoštovanje.

Tablica 9. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za dimenziju Emocionalna iscrpljenost

Model		β	t	p
I	spol	,03	,37	,711
	nastava	,11	1,44	,150
	mjesto	-,06	-,84	,402
	staž	,21	2,55	,012
	stručna sprema	,03	,33	,741
	R = 0,22, R ² = 0,05			
II	spol	,06	,83	,407
	nastava	,05	,67	,504
	mjesto	-,08	-1,22	,224
	staž	,23	2,93	,004
	stručna sprema	,08	,99	,324
	samopoštovanje	-,29	-4,23	,000
R = 0,35, R ² = 0,12, $\Delta R^2 = 0,08^{**}$				

Prediktivni rezultati za razinu emocionalne iscrpljenosti pokazuju (Tablica 9.) da navedena biografska obilježja predviđaju svega 5% emocionalne iscrpljenosti poslom, a kao jedini značajni prediktor pokazao se staž učitelja/ica.

U drugom je koraku u analizu uvršteno i samopoštovanje što je značajno povisilo postotak objašnjene varijance emocionalne iscrpljenosti za 7,5%. Dakle, temeljem promatranih biografskih pokazatelja i samopoštovanja možemo predvidjeti 12% emocionalne iscrpljenosti, a varijable koje ju značajno predviđaju su staž i samopoštovanje: učitelji/ce koji imaju niže samopoštovanje i veći radni staž su pod većim rizikom od emocionalne iscrpljenosti na poslu.

Za sljedeću dimenziju sindroma sagorijevanja - Depersonalizaciju se pokazalo da je od promatranih biografskih varijabli jedino spol učitelja značajan prediktor. Međutim, značajan doprinos samopoštovanja povećava predikcijsku vrijednost za 8 % što u konačnici znači da biografske značajke i samopoštovanje mogu predvidjeti 14% depersonalizacije. Značajni prediktori su spol, mjesto (lokacija škole) i razina samopoštovanja učitelja (Tablica 10.). Prema dobivenim rezultatima, moguće je zaključiti da su depersonalizaciji kao jednom od aspekata sindroma sagorijevanja podložniji muškarci, učitelji koji rade gradskim školama te koji imaju nižu razinu samopoštovanja.

Tablica 10. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za dimenziju Depersonalizacija

Model		β	t	p
I	spol	-,17	-2,488	,014
	nastava	,10	1,413	,159
	mjesto	-,10	-1,522	,130
	staž	,01	,079	,937
	stručna sprema	,04	,491	,624
	R = 0,25; R ² = 0,06			
II	spol	-,14	-2,13	,034
	nastava	,05	,66	,511
	mjesto	-,13	-1,99	,048
	staž	,03	,39	,695
	stručna sprema	,09	1,17	,243
	samopoštovanje	-,29	-4,38	,000
R = 0,38; R ² = 0,14; $\Delta R^2 = 0,08^{**}$				

Promatrana biografska obilježja predviđaju 14% osjećaja osobnog postignuća s time da je značajan prediktor samo organizacija nastave, odnosno radi li učitelj/ica u razrednoj ili predmetnoj nastavi (Tablica 11.). Uvođenjem samopoštovanja kao značajnog prediktora povećano je predviđanje osjećaja osobnog postignuća na 25%. Viša razina samopoštovanja te rad u razrednoj nastavi predviđaju veći osjećaj osobnog postignuća, a time i nižu razinu profesionalnog sagorijevanja.

Tablica 11. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za dimenziju Osobno postignuće

Model		β	t	p
I	spol	-,02	-,29	,768
	nastava	-,37	-5,30	,000
	mjesto	,03	,41	,685
	staž	-,02	-,28	,781
	stručna sprema	-,04	-,43	,664
	R = 0,38; R ² = 0,14			
II	spol	-,06	-,89	,373
	nastava	-,31	-4,56	,000
	mjesto	,06	,94	,349
	staž	-,05	-,70	,483
	stručna sprema	-,09	-1,30	,195
	samopoštovanje	,35	5,59	,000
R = 0,50; R ² = 0,25; $\Delta R^2 = 0,11^{**}$				

4. Zaključak

Rezultati ovog istraživanja pokazuju postojanje povezanosti sagorijevanja na poslu sa većinom promatranih obilježja učitelja/ica te s procjenom samopoštovanja. Sagorijevanje na poslu promatrano je kroz tri dimenzije – emocionalnu iscrpljenost, depersonalizaciju i osobno postignuće.

Provedene analize pokazale su da učitelji osjećaju višu razinu depersonalizacije od učiteljica. Ujedno se spol pokazao i kao značajan prediktor u pojavi depersonalizacije. Mogući razlog takvog nalaza treba tražiti u sustavnom opadanju društvenog ugleda učiteljske profesije koja je pretežno feminizirana. Vjerojatno činjenica da su

visokoobrazovani, a neprimjereno plaćeni, kod muškaraca vodi do većeg osjećaja depersonalizacije nego kod žena, koja se manifestira kroz bešćutnost i razvoj negativnih stavova prema učenicima i kolegama, te željom za promjenom posla.

Analizom utjecaja radnog iskustva u školi pokazalo se da učitelji/ce s najvišim radnim stažom doživljavaju veću razinu emocionalne iscrpljenosti od kolega/ica s najnižim radnim stažom. Značajna korelacija te prediktivna značajnost staža također ukazuje da se kod učitelja s rastom godina radnog staža povećava se i razina emocionalne iscrpljenosti.

Niže rezultate na ljestvici percepcije osobnog postignuća, a time i veću razinu sagorijevanja, iskazali su učitelji/ce predmetne nastave. S druge strane rad u predmetnoj odnosno razrednoj nastavi nije značajan prediktor za emocionalnu iscrpljenost i depersonalizaciju.

Za osjećaj osobnog postignuća utvrđene su razlike i s obzirom na sredinu u kojoj se škola nalazi: urbanu, suburbanu i ruralnu. Rezultati pokazuju da učitelji/ce iz naselja, odnosno suburbane sredine imaju viši osjećaj osobnog postignuća od učitelja/ica iz gradova ili učitelja/ica sa sela.

Nadalje, rezultati pokazuju da je samopoštovanje povezano sa svim dimenzijama sagorijevanja. Drugim riječima, kod učitelja/ica koje imaju više rezultate na skali samopoštovanja može se očekivati niža razina emocionalne iscrpljenosti i depersonalizacije te viša razina osobnog postignuća. Također, hijerarhijske regresijske analize pokazuju da nisko samopoštovanje značajno doprinosi pojavljivanju profesionalnog sagorijevanja.

Literatura

- Ajduković, M., Ajduković, D. (1994), *Upitnik intenziteta sagorijevanja na poslu*. Društvo za psihološku pomoć, Zagreb.
- Ajduković, M., Ajduković, D. (1996), *Pomoć i samopomoć za mentalno zdravlje pomagača*. Društvo za psihološku pomoć, Zagreb.
- Anderson, M. B., Iwanicki, E. F. (1984), Teacher motivation and its relationship to burnout. *Educational Administration Quarterly*, 20, 109-132.
- Brajša, P. *Zar stvarno moramo tako brzo izgorjeti na poslu?* Poslovna akademija www.poslovna-znanja.hr (siječanj, 2007).
- Byrne, B. M. (1994), Burnout: Testing for the validity, replication, and invariance of causal structure across elementary, intermediate, and secondary teachers. *American Educational Research Journal*, 31, 645-673.
- Chan, D. W. (2003), Perceived emotional intelligence and self-efficacy among school teachers in Hong Kong. *Personality and Individual Differences*, www.elsevier.com/locate/tate, (prosinac, 2006).
- Cooper, C. L., Dewe, P. J., O'Driscoll, M. P. (2001), *Organizational Stress*. London, Sage Publications.

- Čudina-Obradović, M. (1993), *Motiviranje za rad*. Priručnik za ravnatelje odgojno-obrazovnih ustanova, ur: Drandić, D., Znamen, Zagreb.
- Dorman, J. (2003), Testing a model for teacher burnout. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, 3, 35-47.
- Duatepe, A., Akkuş – Çikla, O. (2004), The relationship between primary school teachers' burnout and some of their demographich variables. *Pedagogy Studies*, 70, 55 – 60. www.pau.edu.tr/.../kisiselsayfa.aspx? (siječanj, 2007).
- Farber, B. A. (1984), *Crisis in education: stress and burnout in American teachers*. Jossey-Bass, San Francisco.
- Freudenberger, H. J. (1974), Staf burnout. *Journal of Social Issues*, 30, 159-165.
- Friedman, I. A. Farber, B. (1992), Professional self-concept as a predictor of teacher burnout. *Journal of Educational Research*, 86 (1), 28-35.
- Kyriacou, C. (2001), *Temeljna nastavna umijeća*, Educa, Zagreb.
- Leithwood, K., Jantzi, D., Steinbach, R. (2001), Maintaining emotional balance. *Educational Horizons*, 15, 73-82.
- Maslach, C. (1978), The client role in staff burn-out. *Journal of Social Issues*. 34 (4), 111-124.
- Maslach, C. (1982), *Burnout, the cost of caring*, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Maslach, C., Jackson, S. E., Leiter, M. P. (1996), *MBI: The Maslach Burnout Inventory: Manual*. Consulting Psychologists Press, Palo Alto, CA.
- Maslach, C., Jackson, S. E. (1986), *Maslach Burnout Inventory*, Palo Alto, CA, Consulting Psychologist Press.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B., Leiter, M. P. (2001), Job burnout, *Annual Review of Psychology*, 52, 397-422.
- Mušanović, M. (2007), *Odgojno-obrazovne filozofije učitelja i akcijsko istraživanje*, www.ffri.hr/pedagogija/OPATIJA%20RADOVI.doc (studeni 2007.)
- Previšić, V. (2003), *Suvremeni učitelj: odgojitelj-medijator-socijalni integrator* U: Ličina, B. (ur.) *Učitelj – učenik – škola*. Petrinja: Visoka učiteljska škola i Zagreb: Hrvatsko pedagoško-književni zbor, 13-19.
- Rosenberg, M. (1965, 1986), *Self-Esteem Scale*, <http://www.bsos.umd.edu/socy/research/rosenberg.htm> (prosinac, 2006).
- Schaufeli, B. W., Damen, J., Van Mierlo, H. (1994), Burnout among Dutch Teachers: An Mbi-Validity Study. *Educational and Psychological Measurement*, 54 (3), 803-812.
- Schaufeli, W. B., Enzmann, D. (1998), *The burnout companion to study & practice: A critical analysis*. Taylor and Francis, London.
- Schaufeli, W. B., Bakker, A., B. (2004), Job demands, job resources and their relationship with burnout and engagement: a multi-sample study. *Journal of Organizational Behavior*, 25, 293-315.
- Schwab, R. L., Iwanicki, E. F. (1982), Perceived Role Conflict, Role Ambiguity, and Teacher Burnout. *Educational Administration Quarterly*, 18 (1), 60-74.
- Škrinjar, J. (1996), *Odnos zanimanja i strategija suočavanja i svladavanja Burnout sindroma*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 32 (1) 25-36.
- Tatar, M., Horenczyk, G. (2003), Diversity-related burnout among teachers. *Teaching and Teacher Education*, 19, 397-408.
- Van Horn, J. (2002). *Teacher Burnout: A Flickering Flame, An Empirical Study. Among Teachers from a Social Exchange Perspective*. Utrecht: Eburon.

Whitehead, A., Ryba, K., O'Driscoll, M. (2000), Burnout among New Zealand primary school teachers. *New Zealand Journal of Psychology*, 30 (2) 177-188.

Factors of Teacher Work Burnout

Summary

The paper presents the results of an investigation into work burnout among primary school teachers. The analysis is based on the results of empirical research on a sample of 229 teachers from 19 primary schools situated in 17 Croatian counties. The research attempted to establish how Croatian primary school teachers assess the level of professional burnout, with regard to demographic factors, their assessment of self-respect and their position in the school (primary teacher/specialist subject teacher). The Scale of Professional Burnout ((MBI-NL-ES, Schaufeli, Daamen and Van Mierlo, 1994), and the Self-Respect Evaluation Scale (SES, Rosenberg, 1965.) were used in the research. Data about the demographic characteristics of the examinees were also gathered. The results show that the teachers' personal characteristics (biographical features) and their evaluation of self-respect are related to all three aspects of professional burnout: emotional exhaustion, depersonalization and personal achievement.

Key words: work burnout, primary teachers, self-respect, emotional exhaustion, depersonalization, personal achievement